

UN DOCUMENT INEDIT - ÎNSEMNARILE MEMORIALISTICE ALE LUI ION MIHALACHE*

OCTAVIAN LIVIU ȘOVAN**
MIRCEA PUȘCAȘU***

În 1882 se naște la Topoloveni-Argeș, Ion Mihalache, cel *care printr-o luptă și o viață și jertfa finală, a făcut din țărănism mai mult decât un program, o adevărată ideologie*¹.

Ajuns învățător, adept al ideilor lui Constantin Dobrescu-Argeș, își va lega numele de emanciparea țărănimii, la Topoloveni, vreme de 12 ani, va pune bazele țărănismului, atent fiind la glasul și trăirea țăranului român. Remarcabila sa activitate îl va aduce în postura de președinte al Asociației Generale a Învățătorilor, din această poziție făcând un pas important pe drumul afirmării politice. Participă la luptele din Primul război mondial pentru ca apoi, în decembrie 1918, cu câțiva camarazi de arme, preoți, învățători și țărani, înființează *Partidul Țărănesc din România*. Sucesul la alegerile din 1919 și proiectul legii de reformă agrară radicală, în calitate de ministru al Agriculturii și Domeniilor, în guvernul Blocului parlamentar, nepromulgat de rege, atrag o campanie de denigrări din partea oligarhiei vremii.

La 10 octombrie 1926 se face fuziunea între Partidul Național și Partidul Țărănesc, creându-se Partidul Național Țărănesc, în care Ion Mihalache era vicepreședinte, și care va obține la alegerile din 1928 o mare victorie și va forma câteva guverne în perioada 1928-1933. Ion Mihalache va deține funcția de ministru la Ministerul Agriculturii și Domeniilor sau la Ministerul de Interne (guvernele Iuliu Maniu și Alexandru Vaida-Voievod)². După 1933, în calitate de președinte, Ion Mihalache a condus Partidul, până la revenirea lui Maniu în 1937. A fost un deceniu de instabilitate politică, care a dus la schimbări importante în planul politicii interne și externe a României. În timpul războiului, PNȚ condus de Iuliu Maniu și Ion Mihalache participă la pregătirea și executarea actului de la 23 august 1944, revenind apoi la ceea ce părea a fi o viață politică normală, Ion Mihalache refuzând însă demnitatea de prim ministru în locul lui Petru Groza. În 1947, PNȚ a fost dizolvat și conducătorii săi au fost închiși în temnițe.

* Publicat în *Forum Cultural*, VI, n-r 4, 2006, VII, n-rele 1-4, VIII, n-r 1, 2008, părțile 1-6, Botoșani.

** Doctor în istorie, D.J.C.C.P.C.N. Botoșani, redactor-coordonator al revistei *Forum Cultural*, Botoșani.

*** Colecționar din Botoșani.

¹ Ion Diaconescu, *Ion Mihalache, ctitor al țărănismului*, în volumul *Ion Mihalache în fața istoriei*, coordonatori, Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, București, Editura Gândirea Românească, 1993, p. 9.

² *Istoria Românilor*, vol. VIII, pp.775-778, București, 2003.

În martie 1963, Ion Mihalache va închide ochii în temnița de la Râmnicu Sărat. *Ion Mihalache a rămas* – cum spunea și Corneliu Coposu – *marele erou al țărănimii și în fața morții și se numără printre personalitățile de excepție ale poporului român*³.

Am prezentat sumar câteva elemente din biografia unui important om politic din România interbelică care, alături de alte mii, a suferit după 1945 privațiuni ieșite din comun, sub povara unui regim care și-a lichidat fără milă oponenții politici. Motivul este important, pentru că întâmplarea a făcut ca al doilea semnatar al acestor rânduri să intre în posesia a câteva zeci de pagini din ceea ce în volumul editat cu prilejul Simpozionului din martie 1993 închinat lui Ion Mihalache, volum amintit mai jos, au fost intitulate *Însemnări memoriale* (volum pus la dispoziție cu amabilitate de istoricul Gheorghe Buzatu). Aceste însemnări, scrise de mâna lui Mihalache, sunt puține și reprezintă o succintă reamintare, aproape zilnică, a unor evenimente la care a participat, între 6 și 14 iunie 1930, o relatare din iulie 1931 privind o audiență a lui Maniu la rege, apoi aprilie-octombrie 1937 precum și în anii 1945 și 1946 (convorbiri cu Harriman, cu Sir Archibald C. Kerr și Vâșinschi). Ele au fost publicate în cap. II, *Documente Ion Mihalache 1912-1946*, între alte câteva zeci de documente privind activitatea sa politică. Nu avem cunoștință de alte însemnări ale lui Ion Mihalache, dar cele pe care le vom publica în serial în revista noastră «*Forum cultural*» par a face parte dintr-un efort mai amplu, întins pe mai mulți ani, care pot ieși la iveală așa cum au ieșit și cele despre care vom vorbi în rândurile ce urmează.

Publicarea însemnărilor lui Ion Mihalache o vom face în ordinea cronologică și cu titlurile capitolelor date chiar de autor: *Cum am fost numit Consilier Regal*, datat Joi 25 Aprilie 1940, în care din memorie se întoarce la evenimente ce au ca punct de plecare data de 14 aprilie, întâlniri și discuții cu mareșalul Palatului Ernest Urdăreanu, cu dr. N. Lupu și Mihai Popovici, cu Iuliu Maniu și regele Carol al II-lea. *Cum s-a pierdut Ardealul*, „după notele făcute chiar în timpul ședinței”, după cum notează chiar autorul, datat 1 sept. 1940, este al doilea capitol al notelor (*Ce s'a petrecut în așa zisele „Consilii de Coroană” din noaptea de 29/30 și 30/31 aug. 1940*). Aici se află anexat un exemplar dactilografiat, cu semnături în original al celor care am fost contra acceptării arbitrajului și pentru rezistența Țării la pretențiunile maghiare. După un interval mare de timp, se fac referiri la *Audiența din 12 aprilie 1944*, cu mareșalul Ion Antonescu și Mihai Antonescu. *Întâlnire cu Dl M. Antonescu, din 18-25 aprilie*, discuții cu I. Maniu și I. Antonescu referitoare la telegrame primite de la prințul Barbu Știrbey din Cairo și legația de la Stockholm, din Ankara și Berlin. Alte note, începând cu *11 August 1944*, se referă la diverse discuții cu Iuliu Maniu referitoare la parcursul războiului, discuții continuate și a doua zi cu privire la *politica viitoare a României*. *Lovitura de stat din 23 august 1944* menționează premisele evenimentelor care au dus la răsturnarea regimului lui I. Antonescu și participarea sa la ele.

Capitolul intitulat *La Vâșinski*, datat sâmbătă 2 decembrie 1944, face referiri la o întâlnire la București în care s-au discutat rolul PNȚ în contextul evenimentelor în derulare, opțiunile României, căreia îi stau în cale numai atâtea câi câte îi lasă Rusia.

³ Corneliu Coposu, *O colaborare politică model: Iuliu Maniu-Ion Mihalache*, în același volum, p. 32.

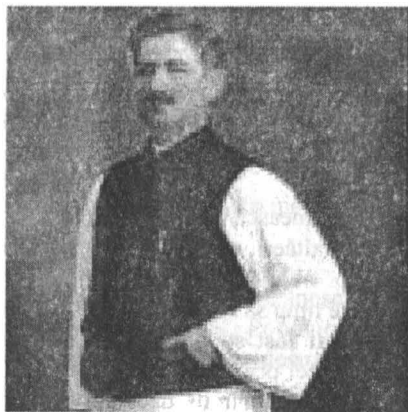
Criza politică din zilele de 28 Feb(ruarie) – 6 Mart(ie) 1945 și Audiența la Regele Mihaiu din 21 August 1945 sunt ultimele două titluri și capitole ale acestor însemnări memoriale ce trec în revistă momente de implicare a omului politic Ion Mihalache în vârtejul unor evenimente ce aveau să ducă România sub zodia nefastă a epocii comuniste.

Mai este necesar să amintim că descoperirea însemnărilor ce vor apare în serial începând cu acest număr a fost de domeniul norocului. Un cetățean din satul Sărata-Basarab, comuna Hănești, jud. Botoșani, pe nume Alboaie Savel, aflat la lucru în localitatea Agigea, jud. Constanța, prin anul 1976, în timp ce participa la repararea unei vile, a descoperit în pod un pachet învelit în ziar și legat cu sfoară, ce conținea filele manuscrisului, pe care l-a adus acasă, unde de-abia în 2004 l-a dăruit celui de-al doilea autor al acestor rânduri, rugându-l să le facă publice, după ce și-a dat seama de valoarea lor. Ne și conformăm, cu speranța că descifrarea, uneori dificilă, a rândurilor scrise cu peste 6 decenii în urmă a fost corectă și că vor fi de folos celor care se ocupă de evenimentele acelor ani tulburi din istoria României.

Menționăm că acolo unde nu am reușit să înțelegem scrisul autorului, am folosit trei puncte între paranteze sau eventual semnul întrebării între paranteze, iar ortografia autorului am reproduș-o întocmai cu originalul.

Însemnări memorialistice

Ion Mihalache

Joi 25 Aprilie 940

Cum am fost numit Consilier regal

Scriu azi cum am fost numit Cons(ilier) Regal azi săptămâna.

Duminică 14 Apr(ilie), noaptea, la Buc(urești) cu Popescu (...).

Luni dim(ineața) 15 Apr(ilie), ora 11 și orele 6-7 ¹/₂ audiență la Urdăreanu și Palat(chemat). Lupu. Popovici.

Marți 16 la Cluj la Maniu.

Mercuri 17 Ședință la Dr. Lupu (Lupu-Popovici). Ora 11. La 1 ¹/₂ la Palat, dat rezultatul.

Joi 18 apărut Decretul. Dat la Radio. După prânz, publicat ziarele de după amiază- numirea și scrisoarea, liberat Madgearu din înch(isoarea) Bist(rița). Vestit Radio.

Vineri 19 publicat ziarele scris(oarea) mea.

Seara: Ordinea publică răsp(unsul) lui Maniu.

Ziarele de Sâmb(ătă) dim(ineața) publică scris(oarea) lui Maniu.

Sâmbătă și Duminică la Topol(oveni) (venit cu Marinescu(?) și Dna Eftimiu).

Luni dim(ineața) cu Dl Busuiocescu(?) la Buc(urești).

Luni 5 ¹/₂ audiență de prezentare la Palat (22 Aprilie).

Ce s'a petrecut Duminică 14 Apr(ilie).

Erau aci la Dobr(ești) Patraulea, Dr Vleia(?)

Telefon Popescu: Astă seară sosesc cu autom(obilul) și vă iau la Buc(urești).

A sosit la 10 seara, insistând să merg noaptea ca să nu piardă cazarma (Sc. de ofițeri).

Mi-a spus: M'a chemat Ghelmegeanu, mi-a spus să vin cu o mașină că așa i-a spus Urdărianu, nu știe de ce; știe că am relații directe cu Palatul. Sosind să dau un telefon lui U(rdăreanu) la 9.

Am plecat luând și pe înv(vățătorul) Oprescu care mergea în Basar(abia).

Sosit la 3 – ploaie - mă scol peste 9, telefonez, mi se dă ora 11 acasă în Aleea Alexandru.

Început conversația cu legământ de onoare să nu se știe nimic dacă și până nu se obține o înțelegere.

Confirmat conversația și după amiaza la ora 6 – iar la 7 la Palat cu Regele.

Conversația cu Urdăreanu face un (...)- și ajungând la concluzia că am nevoie de 48 de ore ca să reflectez și să mă consult cu prietenii, am luat dezlegarea de a-i informa.

În rezumat mi-a spus:

- Regele e hotărât să te numească Cons(ilier) regal,
- Era să apară decretul alaltăieri, sâmbătă – fără să te întrebe; spunea că n'ai cum refuza.

- L-am oprit eu – în care timp să te pun la curent pe contul meu.

- În mai multe rânduri ai fost sondat. Te-am întrebat și eu mai vag – ai dat răspunsuri din care rezultă că nu vei primi. De aceea Regele s'a hotărât să te numească fără să te mai întrebe. Vor mai fi și alți numiți, dacă dorești, îți voi comunica cine(n'am întrebat tot timpul).

- Eu te rog să primești. Ai prilejul să stai de vorbă cu R(egele) și sper să-l convingi și pe El cum m'ai convins pe mine în multe.

- În tot cazul, vei fi numit. E mai bine să nu faci dificultăți.

Eu:

- Propunerea așa de stăruitoare a M. S. mă enfoționează. Vă rog să-i transmiteți cele mai respectuoase mulțumiri.

- Dar vă mulțumesc și D(umneavoastră) că l-ați oprit și că mă informați – deoarece aș fi fost în plăcută poziție de a fi refuzat motivând.

- Acuma am posibilitatea de a-l ruga să renunțe și în tot cazul să amâne această chestie, înlesnindu-mi posibilitatea unor explicații de ordin principal de care D(umneavoastră), în parte, v'am vorbit. Atunci se va vedea dacă e cazul să stăruie or nu în dorința care mă onorează.

El: Maj(estatea) Sa m'ia spus că e ferm hotărât; conversațiile le veți avea pe urmă; acuma M. Sa nu poate să țină contact precum ar dori, ca să nu se abată prea mult de regulile ce și-a impus (cuvintele nu mi le aduc aminte întocmai, dar ideea asta era).

Eu: Nu pricep ce-l face pe M. S. să stăruie până la a mă pune în fața unui fapt împlinit.

El: Împrejurările sunt destul de grele pentru ca M. S. să nu aibă dorința a se consulta și cu D(umneavoastră). Nu cere alta decât să-i înlesnești forma.

- Sunt la dispoziția M. S. or de câte ori va voi, așa cum sunt, fără titlu.

- Tocmai asta este chestiunea care-l pune în situații delicate...(am înțeles: față de ceilalți consilieri).

- Cum este posibil ca mie să mi se propună să fiu Consilier Regal – după ce m'am declarat solidar cu Virgil Madgearu care în acest timp e închis la Bistrița. Nu pricep.

- Ai dreptate (notând). Nu pune această chestie care se rezolvă dela sine, ca să nu se facă impresia că e ... cum s'ar traduce (...) - și Regele voește să evite această impresie.

- Că pentru mine, nu poate fi vorba de așa ceva, atitudinea mea fiind determinată de chestiuni de ordin principal.

- Ce te reține să nu accepți?

- Mai întâi, precum știți de la conv(ersația) ultimă (în chestia Madgearu ca și altele mai vechi), eu sunt adversar al acestui Regim pe care-l consider dezastruos pentru Țară.

- I-am spus regelui, știa, nu-ți cere să-ți schimbi poziția, așteaptă să-i spui și lui motivele, e gata să accepte argumentele.

- Eu sunt crescut cu ideologia național-țărănistă, în care cred mai mult ca oricând, după verificarea eșecului Regimului de azi.

- Regele știe, nu-ți cere să renunți la ea.

- Eu sunt membru al Partidului național țărănesc, care are azi în frunte pe Iuliu Maniu, am prieteni cu care colaborez, N. Lupu, Popovici, Madgearu.

- Știe și astea R(egele) – și nu-ți cere să te desparți de ei. Firește că e sigur că dacă până acuma nu l'ai pus în situații delicate(e informat de tot ce faceți – și eu centralizez informațiile și deci știu și despre D(umneavoastră) și despre fiecare din D(umneavoastră) cu atât mai mult d'aci încolo n'o să l pui.

- Eu sunt senator de drept, în proces cu statul, alături de alți prieteni ai mei, pentru un Regulament care calcă Constituția, cerându-mi uniforma unui partid a cărui ideologie nu o admit, iar Constituția nu mi-o cere.

El: chestiunea e rezolvată pentru Dta; uniforma de Consilier Regal nu e unif(orma) Frontului, nici ca culoare, nici ca embleme, e la fel cum este a mea.

Eu: Și va trebui s'o îmbrac ?

El: Când am spus că ți se cere o singură concesie de ordin formal, ca să înlesnești R(egelui) contactul(?) oficial, așa s'a înțeles: titlul și unif(orma) lui. De altfel și Dta mi-ai spus altădată și alți prieteni care au vorbit cu mine și cu R(egele), că dacă era la Senat o uniformă a Senatului deosebită de a Frontului, mai mergea, cum e de pildă cea dela Casație pentru ziua judecării proceselor. Iar Dta te vei prezenta la senat cu el, depui jurământul constituțional și chestia se solu(ționează) de la sine.

Eu: Nu aș intra nici la senat pe părțile de din dos, lăsând impresia că pe tovarășii mei îi las la ușă, aștept rezultatul procesului de la care eu m'am sustras. Și nu m'aș duce în nici un caz cu unif(ormă) de Cons(ilier).

Sfătuiesc pe Rege să nu lase impresia că îndepărtează pe cei cu costum național. Mi-au spus intelectuali cândva: „Regele a introdus uniforma și ca să-ți înlesnească schimbul costumului”; firește, n'am considerat serios acest lucru; dar mi-au spus țărani: “e adevărat că Regelui nu-i place portul nostru ?” – Am răspuns că nu poate fi adevărat, că la Camera și S(enat) țărani merg cu portul lor, dar le pune pe piept un colac pe care eu nu-l pot primi.

A tăcut. A spus că știe că e în studiu Reg(ulamentul Senatului).

Am spus: Spune R(egelui) că-l sfătuiesc să nu ceară mai mult de cât cere Constituția; că prin asta dă motive altora să ceară mai puțin. Și să lase pe senatorii de drept să vină cu portul lor civil. Vor veni toți : nu garantez de Maniu, care socoate că o dogmă parlamentară, că parlamentarilor nu li se poate cere jurământul. Noi ceilalți, n'am pus chestiunea jurământului fiind de părere că legile trebuiesc respectate până în momentul când sunt schimbate – ceea ce e cazul și că Const(ituția) cu care în fond nu suntem de acord (ceea ce nu înseamnă întoarcerea la trecut cum îi precizasem altădată), ci lupta de a convinge pe Suv(eran) și Parl(amentari) că trebuie schimbate anumite dispoziții.

El de acord cu felul meu de a judeca lucrul.

Eu: Dacă credeți că M. S. e de acord cu ceea ce pentru mine e esențial: păstrarea atitudinii mele întregi, îl rog încă odată să procedeze normal, să amâne până am aceste verificări prin audiență la M. S. și poate ne punem de acord și asupra esențialului: renunțarea la Regim.

- Îi voi vorbi – dar știu că nu acceptă amânare și te va numi.

- În tot cazul, nu pot da un răspuns de acceptare înainte de reflectare și de consultare cu prietenii mei, incl(usiv) Iuliu Maniu. Făcând parte dintr-un partid politic de care sunt strâns legat, eu nu pot proceda cum au procedat foștii prieteni, care... etc.

(El: Știi despre ...). Vă previn deci că le voi comunica întocmai cele ce s'au discutat.

(Nu m'a oprit).

- Iar în ipoteza că aș da un răspuns afirmativ, adversar al echivocurilor, voi ține ca opinia publică să fie informată.

- Da.

- Mă gândesc că în cazul că aș fi de acord cu Maniu: pui o scrisoare publică către Maniu.

El, stând pe gânduri: De ce asta?

Eu: prefer să explic eu cum stau lucrurile - nu să le explice unul și altul, neinformați, sau cu intenție neprietenească; și eu să stau să desmint.

El: Ai dreptate. Să vedem ce zice și M. S.

Eu: Vor rămâne totuși suficiente echivocuri asupra reporturilor mele cu regimul M. S.

El: eu cred că împrejurările vor veni așa că rolul D-tale să fie clar (nu sunt astea cuvintele, nu mi le reamintesc, aluzie la guvernare, aluzii de care eu am fugit ca să rămân cu poziția mea principală).

Eu: Și acum, eu te rog să intervii la M. S. cu rugămintea să amâne și să procedeze normal; să fim lămurii asupra Regimului și să asculte părerile mele cu privire la situație(evident: pe baza datelor ce am) și apoi să pue această chestiune a Consilieratului).

El: Așteaptă să vorbesc cu M. S. la telefon (eram tot la locuința sa din Parcul Filipesco). Am așteptat 5-10 minute.

El: M. S. te așteaptă la ora 7 la Palat (era trecut de 6 ½) (sau 7 ½). I-am comunicat cele ce mi-ai spus în rezumat. Îți va confirma ce ți-am spus și eu. (am avut libere câteva minute, de m'am schimbat).

**Cum s'a pierdut Ardealul (după notele făcute chiar în timpul ședinței)
1 sept(embrie) 1940, Dobrești**

I

Ce s'a petrecut în așa zisele "Consilii de Coroană", din nopțile de 29/30 și 30/31 Aug(ust) 940.

Am venit de la București acasă cu sufletul zdrobit. Mă aștept de-acum, la orice.

În seara de joi, 29, după ora 8, sunt chemat la telefon de Palatul Regal.

Colonelul Rusescu îmi spune: *Ești rugat să iei imediat un automobil, să pleci la București. Vii la Palatul Regal direct.*

Am răspuns: *Mai întâi n'am automobile, apoi nici nu se găsește aici; D-lui Maniu i se poate lua urma la D(omnul) Romul(us) Boila la Cluj.*

Mi s'a spus: *Vi s'ar face un tren special ca D(omnu)lui Maniu, dar se întârzie prea mult. Să telefonez Prefectului de Muscel.*

Eu, ca să câștig și timp: *Prefectul de Muscel e la 90 km, cât și Bucureștii, imposibil de venit în noaptea asta; sunt dimineața acolo.*

El: *Consiliul e chiar în noaptea asta. Îți trimitem mașina de la București. Vii direct la Palat, afară numai dacă vei vedea că nu mai sunt lumini și mașini.*

Eu: *Aștept mașina, care însă va face 3 ore până aici și alte 3 ore înapoi.*

El: *Să merg deci la gazdă și să anunț telefonic c'am sosit.*

xxx

Chem pe Popescu [(...) meu, care nu era acasă și las vorba să mă cheme el]. Caut și gălesc cu telefonul pe Madg(earu) la vie (Florică). Îl pun în scurt la curent, îl întreb când a venit de la București și dacă știe ceva.

A venit de dimineață, nu știe nimic Ne înțelegem să vină la mine și să mergem împreună la București. Sosește cu ceva înainte de 11, la 11 sosește și mașina singură de la București. (În răstimp, vorbisem cu Popescu să anunțe pe Badea și pe Popovici și eventual să vină și ei dar mașina plecase la 9 fără 5). Plec cu Madgearu și ne întrebăm ce să fie. Facem diferite ipoteze, între care și aceea care a și fost: „Merge rău la Viena”, unde se aflau chemați de Ribentrop și Ciano, Ministrul de externe și R(egentul) Ung(ariei).

Ajunși la București (cu cele două mașini) - Badea îmi comunică că Mihai Popovici, chemat și el, așteaptă telefon. Telefoniez la Palat și lui Popovici să mergem, împreună când suntem vestiți.

Palatul (Rusescu- care se interesase în răstimp acasă dacă am plecat): Mulțumit că am sosit (sosisem la 1, în 2 ore), să mă culc să fiu odihnit, a doua zi la 6 dim(ineța) vom avea Consiliu la Palat, se așteaptă și Maniu, e plecat din Cluj cu tren special.

Schimb de impresii și nedumeriri, pleacă Madgearu, mă culc. Spre ora 2, de-abia ațipisem, sculat cu telefonul, Rusescu: ”Evenimentele s’au agravat în ultimele momente, să vin imediat la Palat”.

Sun la Popovici, sosește, fusese și el chemat, pun întrebarea ce rost avem noi, îmi exprim îndoiala dacă e bine să mergem (simțind calculul ce se făcuse), dar nu insist, Popovici spune că trebuie neapărat să mergem, sosim către ora 2^{1/2} noaptea.

Sala de festivități a Palatului plină, membrii Guvernului, ai Cons(iliului) de Coroană (lipsia Iorga și Mih. Niculescu), Șeful St(atului) Maj(or), (...), Sidcrovici, figuri necunoscute: alături de Popa Moța (pe care nu-l recunoscui la prima vedere), un tânăr sperios - vecinul (Min. Macovei) îmi spune: „fratele lui Codreanu” (Iamandi la urmă: Ce mai înseamnă și asta? Ce rost are aducerea și a acestuia?).

Ni se dau spre cetire, în particular, telegramele, ce formează obiectul Consiliului. Nici n’am avut timp să le parcurg pe toate, în special ultima, prezentată de Rusescu [sau Urd(ăreanu)?] ca cea mai importantă: unele destăinuiri de la Fabricius, cu privire la Gafencu, garanțiile funcționează numai p(entru) noi, Hitler nu face blufuri etc!

II

Ce era în telegrame?

Erau vr’o 3. Nu știu dacă am putut parcurge tot. Col(onelul) Rusescu a venit cu câteva pagini (cele mai interesante) când intra Regele. Toate date de Manoilescu de la Viena.

Prima. Dată la ora 18⁴⁵.

Și începea așa.

Situația e mult mai gravă decât ne-am închipuit. Nu mai e vorba de bazele convenite la T(urnu) Severin. Ni se cer să admitem și să ne supunem arbitrajului Ribentrop-Ciano, răspunzând chiar în seara aceasta (la început: cel mai târziu mâine până în 12, apoi, revenindu-se, în noaptea asta).

Redau din texte: Ungurii au convenit, Teleki a primit și apoi a demisionat. Dacă acceptăm, Germ(ania) și It(alia) iau garanție asupra granițelor, dacă nu, Ungurii ne vor ataca în nopatea asta [în alte telegrame se spunea: cu sprijinul Germ(aniei) și It(aliei)].

Rușii sunt înțeleși cu Ungurii să ne atace concomitent. Nu vom fi apărați. Dacă acceptăm, ne sprijină și cu armele în caz că suntem atacați de Ruși.

În alta.

Ribentrop i-a atras atenția că cele spuse nu sunt un bluf din partea lui H(itler). Hitler nu face blufuri. Ne sfătue să primim, altfel va fi rău de noi. Germanii sunt informați că Gafencu a asigurat pe Ruși că înțel(egerea) noastră cu Germ(ania) e provizorie; el e sigur că Rușii cu (...) vor bate pe Germ(ani) și România va face pol(itică) cu Rușii. Nu e oportun ca să se facă ceva lui Gafencu acum.

În alta.

Fabricius ne informează că garanția ce o dau Nemții – în caz că primim arbit(rajul) – e numai pentru noi; n'o dau și Ungurilor.

Manoilescu a încercat teza schimbului de populație; și nu știu ce – la care s'a răspuns; Ribentrop s'a pus mai mult pe teren istoric, apoi; avem și noi sașii noștri acolo; și apoi, mai ales: nu va fi frontiera nici cât au propus Rom(ânii), nici cât au propus Ung(urii)(adică între 25.000 kmp cât ar fi evaluat Germanii prop(unerea) rom(ânilor) și 65.000 cât au evaluat-o p'a Ungurilor; va fi cam pe la mijloc; și nu va fi nici pur geografică, nici pur etn(ică), ci geografico-etnică.

Ciano a fost mult mai dur ca Ribentrop. Gafencu s'a compromis față de Germ(ani) care știu că la Moscova s'a comportat altfel decât ca Min(istru) de Ext(erme). A asigurat Moscova că trecerea lângă axa e provizorie. Asta n'o pot tolera Nemții. Dar să nu i se facă nimic acum.

xxx

Gigurtu, la o întrebare la urmă: Am aflat, sub presiunea continuă a Rusiei, armata propune: pe linia de retragere, guv(ernul) pe a lui răspundere (...).

III

Cum a decurs ședința

[Redau după notele luate în ședință. Am putut să le iau ca Mihai Pop(ovici), care nu auzia, să poată urmări desbaterile cetind scrisul meu, fiind așezat în dreapta mea. Mi-a prins bine: am putut aproape însemna tot ce s'a auzit. Mi-a prins și rău (se poate și aci: bine?): N'am putut a mă (...) să dau toată vigoarea revoltei mele.]

Regele deschide ședința(după ce dăduse mâna fiecăruia în parte):

Momentele sunt foarte grele (cam așa ceva). Ați luat cunoștință din telegrame. Veți asculta și cele ce va spune și Primul Ministru. Sunteți rugați să vă spuneți părerea cât mai concis, dat fiind situația (se cerea răspunsul până la ora 3). Nici nu începuse bine ședința și telefonul așezat în sala de Consiliu, cu Urdăreanu lângă el, cerea mereu răspunsul dela Viena unde vorbea Ministrul Manoilescu, spunând că e presat de

Ribentrop și Ciano. Se cerea de Urdăreanu așteptare cu minutul: așa a durat toată ședința până pe la 4.

Gigurtu. Conferința dela Turnu Severin a fost brusc întreruptă. Miniștri de Externe ai R(omâniei) și U(ngariei) au fost convocați la Viena. Am crezut că pentru a se înlesni tratativele pe bazele de la T(urnu) S(everin). Acolo au fost anunțați că li se cere arbitrajul Berlinului și Romei.

Îată ce spun telegramele. Citește numai anumite părți. Și adaugă: De hotărârea ce veți lua depinde soarta Țării. Cu răspunderea pe care o am, știind la ce ne expunem, sunt pentru primirea arbitrajului.

Argentoianu. (eram pe rând provocați de Suveran, așa după cum eram așezați, cu anume rost, la masă).

Ne aflăm în fața unui nou ultimatum: Îl așteptam. Știam de la început. Ungurii vor fi favorizați. Au făcut parte în frontul german în 914-918 care a fost învins. Azi s'a întors roata. Era natural ca G(ermânia) să-și aducă aminte de foștii aliați. Țasta e adevăratul argument. Nu-l putem discuta. Ne aflăm în fața unui ultimatum german. Îl putem discuta? Suntem învinși fără a fi purtat războiu. Nu ne putem bate cu germanii. Suntem înfrânți în câteva săptămâni. Ce putem face? Să ne închinăm la D(umne)zeu pentru o soartă mai bună în viitor. Suntem cu genunchii germani pe grumazi. Dar, atât timp cât va rămâne intact: o armată, un Rege, un steag, nu pierdem nădejdea. Altfel, mergem la distrugere. Să ne supunem ultimatumului.

Vaida. Când am celit am înțeles....(tragedia, trădarea?-nu s'a auzit bine). Toată viața mea a fost o (tragedie? trădare?) apoi cuvintele „în zadar”. Eu sunt amenințat chiar în averea mea. În ultimul Consiliu de Coroană am fost de părere pentru “arbitraj”(?). Azi trebuie să fie o neînțelegere între Ruși și Germani – de aceea graba. Ungurii au primit. Ce se întâmplă dacă noi nu primim? Suntem cu cuțitul în grumaz.

Sunt informat că Moldova e în panică, toată. Ungurii gata să ne atace. Să păstrăm Piemontul: Valahia, Moldova. Discurs patriotard? Ce-ar însemna.....(etc), fără armate, fără Rege?-Bolșevizarea Țării. Arbitrajul este soluția cea mai adecvată. Azi, noi suntem “parte”. Refuzând, suntem la cheremul lui Hitler și Musolini. Deci, fără ezitare, “sunt pentru arbitraj”.

Mironescu: Pentru arbitraj(n'a mai justificat).

Dinu Brătianu.

Chiar de am ceda, noi nu scăpăm de consecințele destrămării. În Ardeal vom avea revoluție; e altă mentalitate, altă conștiință, nu ca în Basarabia și Cadrilater. În Ardeal sunt simptome de revoltă. Să nu avem nici o încredere în garanția Germană contra Rusiei. Cuvântul șefilor de stat se schimbă la fiecare moment. Hitler asigurase pe care au vorbit cu el (din partea noastră) că ne susține pe noi. Azi cu Ungurii e deja înțeles.. Vom mai putea ține noi Ardealul?

Nici la Ruși nu trebuia cedat. Toți ne desconsideră. Pentru Unguri, Transilvania e o ambiție, pentru noi e un drept. Sunt contra arbitrajului dacă nu presimțim ce reprezintă și în ce condiții. Schimbul de populație e imposibil. Vin și sunt întrebat în ceasul al 12. Nu știu ce s'a făcut. Nu știm cât sunt de documentați Hitler și Musolini. Țara e demoralizată.

Caracostea.

Suntem într'o dilemă, între două primejdii, să alegem între Răsărit și Apus. Ca profesor de literatură, în scrierile mele am reflec(tat) totdeauna marea primejdie: spre Răsărit. Între Stalin și Hitler, să ne apropiem de cei doi: D(om)nii Hitler și Musolini.

Nichifor Crainic.

De nu primim, facem războiu. Vom cădea total. Dacă primim, salvăm restul țării. Pentru arbitraj.

Păiș.

Să salvăm un teritoriu, o armată, un Rege, un steag. Pentru arbitraj.

Mota.

E pentru (câteva cuvinte de introducere, neînțelese).

Horia Codreanu.

Pentru(fără nici o explicație).

Silviu Dragomir.

Ca ardelean, ca unul care știe că Ardealul e dreptul României (și încă vr'o câteva cuvinte) e Contra primirii arbitrajului.

Andrei Rădulescu

Nu e nici Cons(ilier) R(egal), nici membru al Guvernului, nu are nici o cădere oficială, își spune deci părerea personală. În împrejurările date, să ne supunem la ceea ce ni se cere de Germ(ania) și Italia.

Gruia.

Sunt pentru arbitraj, fiindcă nu văd în el o soluție definitivă, ci văd una provizorie.

Macovei.

Sunt pentru (fără argumentări).

Mihalache – Vezi paginile următoare(scrise a doua zi).

Ce am vorbit eu

Sunt prezent aici pentru a răspunde, cu tot respectul cuvenit, la chemarea M.S.Regelui. Nu particip ca om politic, neavând calitate care să îndreptățească prezența mea. Întrebat, voi spune deci că sunt ca român și cetățean particular.

Ca om politic am obicinuit să-mi fac (...) și să-mi dau părerile pe bază de date pozitive și de documentări cât mai complete. Nu posed alte date și documentări decât telegramele puse la dispoziție în ultimele clipe, neavând timp nici să le parcurg în întregime.

Cum aş putea să formulez cu simț de răspundere judecăți ce privesc viitorul neamului, în astfel de condițiuni? Am fost cu atât mai surprins cu cât am constatat, pe cât am înțeles, că nici măcar nu mai e vorba de principiul schimbului de populație, pe care guvernul comunicase Țării că s'a așezat. La o întrerupere, mai târziu, a lui (...) făcută când vorbea...am complectat: Nu e momentul să intrăm în stabilirea răspunderilor. Consider politica guvernelor din ultimul timp complet greșite și vinovate. La care Regele a răspuns: N-am cercetat acum trecutul, ci numai ce răspuns dau(cam așa ceva).

Așa fiind, eu îmi spun deschis sentimentul meu de român și cetățean particular. Sunt contra Arbitrajului cerut prin ultimatum care ni se prezintă. Sunt pentru rezistență cu

orice consecințe. Un guvern și o stăpânire nu au dreptul să accepte înstrăinarea pământului Țării și a unei părți din populația sa. Domnul Musolini a spus, fiind vorba de hotarele Italiei: Hotarele se apără, nu se discută. Ce e adevăr pentru Italia, rămâne adevăr și pentru alte popoare. Înstrăinarea cu consimțământ este cea mai rea, mai primejdioasă dintre soluții: ea leagă pentru totdeauna și ia dreptul generațiilor viitoare să revendice ce s'a înstrăinat. Prefer oricare din celelalte soluții (văd două): sau Dictatul italo-german sau războiul cu orice preț: să fii supus cu forța, să nu răpesc altor generații mai vrednice decât a noastră dreptul de a revendica (S'a șoptit de Gigurtu: arbitrajul e dictat).

Am răspuns: (și au aprobat încet și alții ...): Nu e totuna: ni se pretinde să cerem noi arbitraj, deci să socotim dinainte ca bun și definitiv ce se va arbitra. Așa fiind, să lăsăm la timpul lor răspunderile, sunt contra propunerii de arbitraj, sunt pentru rezistență cu orice chip. Mai târziu, după închidere, am mai (...) zdrobit sufletul Țării și sufletul oștirii. Să rezistăm tocmai fiindcă suntem sub presiunea germană: asta înseamnă că se tem de ruși; tocmai de aceea să rezistăm cu riscul provocării războiului ruso-germ(an), dela care, am ajuns și acolo, mai nădăjduim să avem înapoi(...).[Gig.urtu: Nu vor germanii acum]. Apoi, după citirea proiectului de Comunicat, am subliniat eu: Cum să nu avem măcar curajul de a afirma adevărul că Țării i s'a dat ultimatum de germani? Era numai: "Comunicarea de la Viena".

Regele și după el și ceilalți au recunoscut, și R(egele) a propus, întrebându-mă dacă mi se pare potrivit: Comunicare ultimativă.

Am spus că nu consider (...) - dar se apropie. Propuneam pur și simplu "ultimatum" [(dată o fisă de consolare(...) Țării). Cineva a propus și s'a admis: Comunicare cu caracter de ultimatum.

Mihaiu Popovici(cu glas tremurând): Sunt pentru rezistență. Orică concesie nu pot duce națiile decât la peire.Dacă unei nații i se surpă elanul...(ceva, despre primejdiile care o așteaptă). Cum pot permite la mil(ioane) de Rom(âni) să li se împartă Țara? Cum vor putea tolera una ca asta generațiile viitoare? Micii voievozi de odinioară găseau curajul să înfrunte semiluna fără să întrebe cât e de mare. Am ajuns la România Mare. Azi ni se cere s'o micșorăm. Trădând interesele Țării, nu se va mai putea reface. Sunt pentru sacrificiul suprem.

Victor Antonescu: Îngrijorarea pe care am arătat-o la ședința Con(siliului) de Coroană precedent, se realizează. Nu valorează nimic garanțiile promise. Cehoslovaciei i se dăduse aceleași garanții. Și totuși, la ce i-a servit. Nu vom scăpa de dezastrul desmembrării. Sunt contra arb(itrajului)- și în condițiile în care s'a pfeafat, nu-mi iau răspunderea.

Iamandi: Am arătat argumentele mele cu prilejul Con(siliului) de Coroană în chestia Basarabiei (aluzii la capitulare) Le mențin și cu acest prilej. Sunt contra arbitrajului. S'a dus o politică greșită.

A.C. Cuza: Arbitrajul cerut, în condițiile în care s'a prezentat, nu poate fi acceptat.

Patriarhul: A vorbit încet, n'am auzit. E pentru.

G(enera)l Văitoianu: Ni se cere să consfințim la sfârșmare. Nu putem consimți. Nu pot accepta arbitrajul.

D(Octo)r Anghelescu: Pentru aceleași motive, este contra.

(...): Pentru.

Gomoiu: Pentru.

Tătărăscu: Înainte de a se pronunța, ar voi să știe din partea guvernului: Care e atitudinea Rusiei, dacă suntem atacați de Unguri. În caz că Rușii ne atacă, Germanii își execută obligația? Care sunt informațiile Guvernului cu privire la atitudinea Iugoslaviei dacă ne atacă Ungurii. Și care atitudinea Turciei (...dacă ne-ar ataca Bulgarii?)

Răspunde Gigurtu:

După știrea Guvernului, Rușii au armata mobilizată și cu dispozitiv de atac împotriva României. Statul Major era gata să dispună retragerea pe linia de rezistență(...). Guvernul pe proprie răspundere a menținut armata acolo unde e. Despre Iugoslavi, nimic sigur. Dar putem lucra și singuri(?). Germanii susțin că Ungurii sunt înțeleși cu Rușii. Turcii, înc-o politică pe care nimeni nu o ... (cunoaște?, știe?, înțelege?).

Tătărăscu, în continuare, declamatoriu (cu murmure):

Trebuie să ne dăm seama că cei 22 de ani trecuți dela încheierea războiului mondial n'au fost ani de pace, ci numai un armistițiu. Europa nouă este din victoria dela 1918, e azi la pământ. În momentul de față, nu e decât un provizorat. Vom ști să luăm mâine înapoi ceea ce ni se impune să dăm azi? Să păstrăm Statul și Coroana. Să acceptăm.

Generalul Mihail (Șeful St. Major):

Spiritul ostirii este: Să se bată. Pe Unguri, îi putem bate. Pe Ruși? Le putem ține piept, câțva timp, și apoi vom fi dați înapoi. Pentru primirea arbitrajului.

Sidorovici(din memorie):

În calitate de conducător al Tineretului Țării și cu sentimentul de răspundere față de generațiile viitoare se abține.

Noveanu:

Situația de azi e mai grea ca oricând. Ca unul care reprezintă tânăra generație(din memorie) și ca unul care cu întreaga lui generație crede în Neam, e pentru. Dacă arbitrajul va fi corect, îl vom respecta, altfel, îl vom sfărâma.

Priboianu:

Ne aflăm în fața unui ultimatum germano-italian. Ce putem face? Îi primim.

General Baliff: Nu ne putem bate și cu Ung(urii) și cu Rușii. Sunt pentru primirea lui.

Mitropolitul Bălan: În clipa aceasta...(evocă sentimente de emoție, ca ardelean și șef al Bisericii).

Țara trebuie apărată. Un popor care nu e în stare să aducă jertfa e merit pieirii. Nu putem lăsa soarta Neamului în necunoscut. Nu pot pricepe: Germanii și Italienii solidari cu Ungurii, dacă ne atacă Ungurii – dar gata să ne apere dacă ne atacă Ungurii cu Rușii? E o incoerență. Sunt contra arbitrajului.

Câteva cuvinte cu Cuza: Aici ne-a dus politica partidelor.

Eu: Cum puteți spune asta? Pe timpul partidelor s'a făcut România Mare, (.....).

Urdăreanu:

Am telefonat la Viena: s'a primit cu majoritate de voturi, cu condiția garantării. A răspuns Valer Pop: "Bine s'a făcut".

Regele:

Momentele cele mai grele.....(n'am auzit bine fraza, vorbea încet, emoționat)- Și ca suveran și ca șef al oștirii. Totul va depinde de ce va da acest arbitraj. Să sperăm că....(va corespunde dorințelor?- va fi cât mai puțin dureros? -n'am înțeles cuvintele). Dar dacă nu va fi așa...aceeași... Va pricinui pentru noi.... Și va crea o nouă barbarie, care să insufle... Românii au trecut prin atâtea griji în decursul veacurilor și s'au izbit de atâtea ori de primejdii, încât s'a făcut în înțelepciunea populară acea...(Iozincă?) "apa trece, pietrele rămân". Rămân pietrele iar noi care avem dragostea de Patrie să știm să însuflețim aceste pietre ca să le facem și mai puternice și mai durabile(?). În aceste momente de durere adâncă, să ne îmbărbătăm și să ne gândim ca cu ajutorul tuturor și al lui D(umne)zeu, trebuie să...(refacem)...Așa să ne ajute D(umne)zeu.

Consultările s'au terminat (Tot timpul, presiunea prin telefon a Vienei).

Urdăreanu anunță:

19 pentru, 9 contra, 1 abținere. Regele crede că „10 contra”. Se citește numele celor cu contra și se găsește 10. Se scoală de la masă. Urdăreanu citește proiectul de Comunicat. Regele întreabă care are de zis ceva. Vezi cele spuse la urma cuvântării mele.

Al II-lea așa zis Consiliu de Coroană: noaptea (12-3) de 30/31 august

După relatările d(omnu)lui Maniu.

D(omnu)l Maniu a sosit cu tren special dimineața (vineri,30). În cursul zilei ne-am consfătuît la Madg(earu): ei, eu și D(omnu)l Lupu, a venit apoi Căpățâneanu și Halippa. Am citit după note cele întâmplate. Am comentat dezastrul. Maniu a fost primit după amiază în aud(iență) la ora 6. Ne-am consfătuît dacă să-i vorbească și de abdicare, cum spunea (...), am fost de părere ca să-i spună totul, iar chestia Tronului s'o spună că în condițiunile cum s'au pregătit even(imentele) și cu răspunderile ce și-a luat, nu se va putea menține.

Mi-a spus că așa i-a vorbit. Regele i-a spus că a regretat că n'a fost prezent (...), că a trebuit etc. și l-a întrebat ce crede.

Maniu a spus: că a regretat și el, că în fața arg(umentelor) poate că nu s'ar fi accept(at) ultimatum, că e cea mai rea din soluții, că era de prezent(at) sau războiul cu orice consecințe sau supunerea săbiei etc. (exact în felul în care pusesem și eu tema). Apoi a spus că dictatura a suprimat puțința de exprimare a națiunii, că Regele și-a luat personal răsp(underea), că lumea îl va face pe el răspunzător și de înstrăinarea Țării și de celelalte suferințe, că în astfel de condiții Tronul s'a pus în primejdie.

Seara, continuare de consf(ățuire) la Madg(earu). Mulți prieteni-ferbere mare. Exprim nedumerirea dacă să mai mergem și la al 2-lea "Consiliu" ce se anunțase p(entru) seara. Lupu, Madg(earu) și cond(ucătorii) celorlalți: " Să mergem, să cerem Guvern Maniu".

Seara a fost chemat însă din partea noastră numai Maniu: din cei streini de Consiliu: numai cei ce nu se prezentaseră: Maniu și Gh. Brătianu. Consiliul a început la 12 noaptea. Maniu, așteptându-ne și pe noi, întârziase. Tocmai la 12 și ceva, întrebând eu la Palat, mi s'a spus că nu mai sunt chemat.

Când a sosit Maniu, ședința începuse. Vorbea regele cu ton ridicat, ca să înalțe moralul. Le aducea la cunoștință hotărârea dela Viena, dezastruoasă pentru noi. A vorbit Romalo, Ministru la Berlin, care venia dela Viena, arătând cum s'au desfășurat lucrurile. Iorga – a arătat nedreptatea făcută României și cât de românesc e Ardealul. Apoi a propus să vorbească cei care n'au fost prezenți noaptea trecută, indicând ca cel dintâi pe Maniu "reprezentant al Ardealului", alături de Vaida etc.

Maniu.

În prima parte: Caracterul românesc al Ardealului. A doua: Noi nu putem conveni la înstrăinare. Al III: Guvernul nu are căderea legală. Ieșit din dictatură și lovitură de stat, el nu e expresia voinței naționale și nu poate angaja națiunea.

Regele l-a întrerupt: Pentru D(umne)zeu, D(omnu)le Maniu, noi nu facem aici politică internă, facem poilitică internațională.

Maniu: Pardon, pardon (vorbind amândoi d'odată). Și apoi: În orice act care leagă, cât de mărunț, se discută întâi calitatea celui ce a semnat, a avut procură sau mandat, or nu. Cu atât mai mult, când se leagă viitorul națiunii - asta nu e problemă internă, ci internațională. Nația nu va putea (...). (Iorga a tăcut tot timpul).

Și-a conchis: Să nu ne supunem arbitrajului. Să declarăm că nu e drept. Să întâmpinăm orce(...) etc.

George Brătianu a relevat caracterul românesc al Ardealului și nedreptatea făcută. Dar n'a susținut și nici n'a atins propunerea Maniu.

La cetirea Comunicatului- când a fost vorba de „hotărâște”: Maniu: Noi nu putem aici holări. Hotărârile le ia un for legal. Aici nu-i guvern, nici Cons(iliu) de Coroană, ci unii suntem simpli particulari. Prin urmare, nici nu hotărâm, nici nu luăm la cunoștință, nici nu avizăm.

Regele: D(omnu)l M(aniu) are dreptate.

De aceea Comunicatul a fost un simplu reportaj.

A doua zi, sâmbătă 31, M(aniu) ne-a povestit, multe la el în Cameră, agitat.

Veste de ferbere în armată, ferbere la Cluj. Maniu ar fi fiind chemat la Cluj. S-au redactat 2 telegr(ame) către Musolini și Hitler-protest. Sâmbătă seara (31) plec la Dobrești, cu Madg(earu), care rămâne la via lui Florica.

(Următoarele rânduri sunt scrise independent de textul de mai stis.,- că o concluzie, probabil la o dată ulterioară: n.n. – O.L.Șovan).

I. Consiliul de Coroană a fost o făcătură, menită să dea impresia – prin confuzia urmărită – că "s'a acoperit Coroana". În afară de miniștri și oamenii de încredere personală ai Regelui [Sidorovici, G(eneralu)l Mihail etc], au fost chemate persoane ce nu făceau parte din Cons(iliul) de Coroană. D(om)nii Dinu Brătianu, I. Mihalache care atât timp cât a fost cons(ilier) Regal n'a fost nici o dată chemat spre consultare, Mihai Popovici, Silviu Dragomir și Pr. Moța și Horia Codreanu, ultimul, fără nici o cădere decât

că purta același nume cu Ion Z(elea) Codreanu și penultimul pentru că era tatăl lui Moța, unul din (legionarii?) căzuți în Spania.

2. Așa cum a fost, 10 persoane din cele mai cu greutate au fost contra arbitrajului impus, și anume I. Mihalache, C.I. Brătianu, Mihai Popovici, Mitr(opolitul) Bălan, A.C. Cuza, G(eneral) Văitoianu, Victor Antonescu, Victor Iamandi, D(octo)r Angelescu și Silviu Dragomir. Deși proiectul de comunicat specifică că majoritatea a fost pentru arbitraj, în Comunicatul tipărit nu a mai apărut cuvântul “majoritate”, ca să se lase impresia că a fost unanimitate solidaritate în jurul Coroanei – așa cum pe urmă s’ar fi înfățișat reportajele oficiale.

3. Hotărârea s’a luat sub presiunea ultimatumului de la Viena. Telegrama expediată de Min(istrul) Manolescu la ora 6⁴⁵ cu specificația că se cere răspunsul până la ora 3 noaptea. Alte două telegrame repetau și complectau că orice întârziere a răspunsului duce la atacarea Ardealului a doua zi, iar refuzul arbitrajului duce la războiu cu Ungurii înțeleși – după informațiile germane - cu Rușii.

Se insinua și aceea că în acest caz Germanii vor da sprijin armatelor ungare.

Numele D(omni)lor Ribentrop, Ciano și Fabricius, care cereau răspunsul continuu și presau pe Min(istrul) de Externe este de amestecat în aceste telefoane. Se spunea și aceea că Hitler nu obicinuieste blufuri.

Nici nu începuse așa-zisul Consiliu de Coroană, și telefonul așezat chiar în sala de Consiliu suna continuu de la Viena, Ministrul de Externe cerând Răspunsul – iar Min(istrul) Palatului amânându-l cu minutele. S’a cerut fiecăruia să spună în puține cuvinte dacă e pentru arbitraj sau contra – sub sbârâitul mtelefonului. O națiune nu se leagă astfel cu viitorul ei. Și astfel de procedare nu poate acoperi pe factorii responsabili.

Aud(iența) din 12 Aprilie 1944

Mercuri 12 Aprilie 1944

Joia trecută 6 Apr(il), chemat la București, prin Maniu, am văzut pe M(ihai) Antonescu (la ora 12) și pe Mareș(al) Ant(onescu) la 7 ½ p. m.

Impresie generală: dacă au făcut teatru cu mine, de astădată în bună parte au reușit: ”Merg din plin cu germanii. Totuși când împrejurările le-ar permite, fac volt(e)face. Acum se tem de germani. Până când s’ar putea, tratează și cu ceilalți – dar cu condiții pe care ei înșiși văd că a(nglo)- am(ericanii) nu pot (cel puțin în prezent) decât să le respingă”.

Cum au decurs convorbirile?

Cu M(ihai) A(ntonescu).

S’a eschivat a vorbi deschis. Căuta mai mult să vadă ce mai cred eu. – “Să spui asta și Mareșalului. Să mergem împreună”. Mi-a cetit o teleg(ramă) din Ancara, pe care apoi a ars-o. I-am cerut telegramele primite de M(areșal?).

1) Cea trimisă lui în copie după teleg(rama) trimisă Guv(ernului) de Wilson - în care îndeamnă la înțeleg(ere) cu Rușii pe baza decl(arației) Molotov.

2) Cea trimisă de Știrbei lui M.(?) ca să-și ia răspunderea el, dacă nu și-o ia Guvernul, altfel el își consideră misiunea încetată (Pe asta n’am cetit-o întocmai, lăsând a se înțelege că e vorba tot de guvern). (Tot așa le-a cetit și Mareșalul după prânz). Mi-a

spus că ei vor cere angloameric(anilor) garanții asupra acestor puncte (pe cât mi le amintesc):

- 1) Chestia Bas(arabiei) și Buc(ovinei) amânate până la Pace.
- 2) Garant(area) imediată a restului frontierelor conf(orm) Tra(atului) Trianon(incl. Cadrilaterul).
- 3) Gurile Dunării internaționalizate – cu Comisie Europeană.
- 4) Să nu ni se ceară baze navale și puncte strategice.
- 5) Indep(endența) Regatului, resp(ectarea) struct(urilor) sociale.

Am observat:

- 1) Se cereau unele lucruri importante: conflict cu Rușii acum nu pot face.
- 2) Unele, inutile: p(unctul) 5.
- 3) Unele primejdioase: p(unctul) 4 – înseamnă că principial e de discutat... etc.

Și vor vedea că e o sustragere. Iar bombardamentele vor continua. (În ziua de Marți 4 Apr(ilie): bombard(ament) teribil Buc(urești), Mercuri 5 Apr(ilie): Ploești. Mercuri seara era să fim uciși și noi la (...) de bomba (...) din aeroplanul căzut.

Am recunoscut că ce cer a(nglo)-am(ericanii) nu se poate: să întoarcem armele împotriva germanilor. Afară de cazul că germanii ar trage în noi. Dar trebuie spus lucrul limpede. Și până atunci nu trebuiesc risipite trupele. El mi-a spus: trebuie să rec(unoaștem) că are dreptate și mareșalul cu dispozitivul trupelor(...) schimb de impresii despre bombardament. (...) împotriva engl(ezilor) și am(ericanilor) care bombardează; “Rușii nu bombardează orașe și civili”.

La Mareșal.

Vorbim despre teribilele bombardamente din București și Ploești. Ei la președinție au stat în adăp(ostul) Preșid(enției). După bomb(ardament) fusese de văzuse ravagiile și în Buc(urești) și la Ploești. Mi-a spus ce-a văzut. La București a urmărit anumite obiective. La Ploești, germ(anii) au acoperit orașul cu ceață artif(icială) și au tras în ceață distrugând centrul. Apoi, spit(alul) maternit(atea) Patronajului(100 mil.). Pușc(ăria) parcă(?) a doua oară. “Din nenorocire au căzut multe bombe pe adăposturi în Buc(urești): la Malmezon 100 uciși: într-un adăpost la G(ara) de Nord etc. etc.”

Întârm în subiect. Imposibil de redat mersul convorbirii. Un dialog fără șir, eu încercând să aflu ce gând are și să spun punctul meu de vedere, el întrerupându-mă mereu și contrazicându-ne.

Încerc să redau aci punctul său de vedere – eu rămânând pe cele convenite (credeam:stabilite) rândul trecut. Când am intrat, tocmai ieșea ambasadorul turc, cu care discutasese, probabil, cele de după bombardament și cele comunicate de turci după (...) făcut rândul trecut.

- Știi ce-mi spuse amb(asadorul) turc? „Ils sont des idiots” – despre englezi. „Cum pot ei să-mi ceară să mă dau pe mâna rușilor fără să-mi dea și o garanție scrisă? Să-mi garanteze scris cutare și cutare (vezi punctele arătate la conv(orbirile) cu M(ihai) A(ntonescu) și apoi mă duc și la H(itler), îi arăt ce-mi gar(antează) engl(ezii) și am(ericanii) și mă desfac cu cinste de germani. Eu nu mă pot asvârli în necunoscut. Eu nu pot intra în istorie ca unul care n’am apărat Basarabia și Moldova. N’am apărat Bas(arabia), să apăr (...) pentru Moldova”. Apoi: el nu poate expune la o lovitură

germană aci care poate dura cine știe cât. Germanii sunt capabili de mari lovituri încă. Marea greșeală a lui Hitler este că, călcând o regulă elementară de strategie, a repetat greșala franceză în fața italienilor, mobilizând inutile rezerve în fața englezilor, care totuși nu vor debarca, că nu vor invazie:

- englezii și americanii au infanterie slabă, din mercenari -- aviație au bună -- ca în Italia unde stau de atâtea luni la Casino.

Germanii au dus pe front numai 52%; n'au avut soldați pe front, front subțire -- de aceea au fost dați peste cap. Dar dacă ar duce pe front, de pildă în regiunea Lunberg (unde e ieșindul rus) 30 de divizii, și dacă întrebuințează arma nouă pe care au experimentat-o în Crimeea, ei pot recuceri Ucraina. El a văzut ce s'a petrecut în Crimeea. Manstein primise ordin să atace istmul Cherci apărât de 20 de div(izii) ruse, având (M) numai 4 div(izii) germane. L-am întrebat: Cum ai să ataci d(umneata) cu numai 4 div(izii) pe cele 20? Manstein însuș dă din umăr: așa am primit ordinul. Și totuși, a cucerit (poziția cu cele 4 div(izii) utilizând acea armă (cu aer lichid!) care stinge orice viață pe o rază de 200-300 m. Germanii au retras-o din luptă după cucerirea Crimeei, anume ca să nu cadă în mâna inamicului. Acum au fabricat-o în serie și vor utiliza-o.

Apoi nu e exclus să întrebuințeze gazele. Hitler l-a lăst să înțeleagă lucruri groaznice. H(itler) a zis: "sunt sigur că vor întrebuința gazele". Antonescu a răspuns: "Cred că cunosc mai bine pe englezi: nu cred că vor întreb(uința)". H(itler) a răspuns: "Dacă vor întrebuința, eu am măsca pentru toate gazele lor. Dar eu voi răspunde cu un gaz pentru care nu există mască, că distruge tot corpul".

Așa fiind, conchidea Mar(eșalul) Ant(onescu), nu se poate ști soarta războiului. Ce m'aș face eu cu R(usia) ocupată de germani atâtea vreme, până când s'ar decide bătălia de celelalte? Numai l la mie de ar fi șansa de partea germ(ană), eu trebuie să țin socoteala. Deci, merg alături de germani în mod leal. Dacă a(nglo)-a(mericanii) îmi garantează scris, e o situație nouă. Asta e punctul meu de vedere. Dacă credeți altfel, încă odată vă spun: luați-vă răspunderea.

Acestea sunt ideile prinse din fragmente și înșiruite mai sus le dau eu pentru a le scoate sensul logic.

Am obiectat (tot pe fragmente).

- Maniu v'a spus că-și ia răspunderea dacă îi dați concursul necondiționat pe punctul lui de vedere așa cum de altfel Dv. aveți concursul nostru dacă Dv. vă decideți în sensul celor ce am avut sentimentul în audiența trecută (n'am spus cuvintele din urmă, că m'a întrerupt, dar a înțeles sensul).

- A, nu, eu trebuie să consult organe de stat: mitropolii, armata, magistrați etc.

- Ca să ne ia pe tot de-a gata germanii. De ce să pierdem vremea din nou, Domnule Mareșal. cu astfel de discuții. Vă comportați ca politician, în vremuri obicinuite -- când purtați pe umăr răspunderi grave în împrejurări excepționale.

Am avut sentimentul, rândul trecut, că s'au lămurit unele chestiuni esențiale:

- Dacă germanii nu apără România cu toate forțele (și Dv. mi-ați spus că credeți că nu o apără) -- cum nu au apărât Basarabia, pe care ne-au garantat-o cu trata(?) -- ei sunt cei care ne lezează și dacă încapă cuvântul trădare, asta e de partea lor;

- Că odată ce v'ați convins că Germania pierde războiul, că soarta noastră depinde de ceilalți, datoria noastră e să schimbăm orientarea politică greșită dela început, căutând pe cât cu putință să ne apropiem de cei care ne cheamă încă și în tot cazul să nu ne legăm soarta de cei care se prăbușesc și care ne-au constrâns la aceasta.

- Că deci este inutil să mai vărsăm sânge pentru o cauză pierdută și să contribuim noi înșine a ne prefăca țara în teatru de război și orașele în mormane de ruine (El, întrerupând: așa e și Berlinul, Iași, Budapesta - care nu s'au speriat; le vom repara din nou mai frumoase).

- Nici eu nu aș întoarce armele împotriva aliatului - afară dacă el nu le-ar întoarce mai întâi împotriva mea; ci, după măsurile militare de precauție, m'aș explica leal cu H(itler), că R(omânia) nu poate duce singură un război (care nu e al ei), pentru o cauză care nu e a ei.

El mi-a spus că în prezent germanii trimit câteva divizii (4-5?) prin Ghimeș și câteva scoboață pe la Dorna Vatra - recunoscând însă că nu sunt suficiente, ci că trimite trupe românești. "Eu nu le pot împrăști prin Ardeal cum cere Dl. Maniu - ci le duc spre front; și dacă așa fi bine înarmat, aș da pe ruși peste cap".

- Dv. nu trebuie să fiți în prezent mai mult general decât om politic. Să priviți în față marile răspunderi ce vă apasă.

- Eu nu sunt în măsură să cunosc nici intențiile germanilor cu frontul din R(usia), nici posibilitățile lor. Dar când văd cum Rușii dau peste cap frontul din sud și din dreptul Basarab(iei) și Moldovei și când aud de la cei ce i-au văzut, cum se întorc trupele germane, nu numai demoralizate ci și(cum ați recunoscut și Dv.) chiar anarhizate (devastând, furând, siluind și îngrozind), eu nu pot să nu privesc cu groază la contactul armatei române cu astfel de elemente; și nu mai pot avea nici o iluzie asupra rezultatului unei astfel de colaborări.

(El: în adevăr că așa se întorc trupele germane de pe front- dar sunt numai etapele - cei de pe front se mențin...).

Punctul nostru de vedere rămâne deci așa cum vi l-am formulat în audiența trecută rămânând doar că măsurile pregătitoare să vi le luați Dv. așa cum vă indică datele ce posedăți cu privire la dispozitivul forțelor germane.

Audiența s'a terminat fără concluzii și fără să am credința că i-am înțeles sau ghicit intențiile.

P.S. I-am cerut și lui telegr(ama) lui M.(?) din care rezultă că a(nglo)-am(ericanii) așteaptă atitudini clare iar nu echivocuri și(...): și că Șt(irbei) „își declină mandatul”.

Nu-mi amintesc dacă de rândul acesta sau în aud(iența) precedentă, spunându-i: să nu vă pierdeți în detalii - să priviți în ansamblul lucrurilor - mi-a răspuns: „Dacă pierdeam ansamblul lucrurilor, nu ajungeam pe scaunul ăsta”, arătându-mi scaunul pe care ședea.

18 Aprilie (1)944-Întâlnire cu D(omnu)l M(ihai) Antonescu

Miercuri 19 Aprilie (1)944, Buc(urești)

Ieri, 18 apr(ilie), am sosit în Buc(urești) (la ora 7 seara), chemat urgent de D(omnu)l Maniu. Mi-a arătat cond(ițiile) am(ericanelor) trimise dela Cairo prin Șt(irbei)

de Guv(ernul) Sov(ietic) – iar dela el am trecut la M(ihai) A(ntonescu), unde am stat dela 8 ^{1/4} la 9 ^{1/2} seara.

Mi-a cetit: Telegrame de la Stocholm, telegrame de la Ancara și mi-a spus: Despre o conv(orbire) a Min(istrului) nostru din Stch(olm) cu Min(istrul) (sovietic) de acolo. Despre o telegr(amă) a Min(istrului) nostru d(omnu)l Gheorghe din Berlin. Despre 2 tel(efoane) dela Madrid. Despre conv(orbirea) lui Killinger. Am ascultat tot timpul. Redau aci din memorie – cu (...) con(vorbirea) tel(efonică) a lui Știrbei pe care o redau după note (dela Maniu).

I. Din teleg(rama) Știrbei (După note). Dela Ministr(ul) sovietic din Cairo “Condiții minimale”, ale „unui armistițiu”, cu” caracter ultimativ”- „aprobate de guv(ernele) britanic și american” – la care se cere un răspuns urgent.

În introducere, precizându-se că armatele române de pe front au efective: În Caucaz 7 div(izii) sau mai mult, la Odesa 3 div(izii) sau mai mult și în Reg(iunea) Chișinău 3 div(izii) sau mai mult – se cere: „trebuie să se predea armatei roșii – sau să atace pe germani din spate” și să opereze cu armata roșie – înarmate de ruși și puse la dispo(ziția) Mareșalului Ant(onescu) sau Iuliu Maniu.

Se enumeră apoi Condițiile armistițiului minime.

1. Ruperea legăturilor cu germanii și lupta comună a trupelor române și aliate – incl(usiv) armata roșie – contra germanilor în scopul de a reda independența și suveranitatea României.

2. Restabilirea frontierelor româno-sovietice din 1940.

3. Indemnizare pentru pierderile cauzate U(niunii) S(ovietice) de ostilități și ocupații a teritoriilor sovietice.

4. Repatrierea tuturor prizonierilor de război sovietici și aliați cum și a celor internați. „Aceste condiții minime pot fi schimbate într-un sens mult mai nefarovabil dacă Rom(ânia) nu le acceptă în foarte scurtă vreme”.

Guvernul sovietic nu cere ca terit(oriile) românești să fie ocupate cu trupe sovietice – în cursul duratei armistițiului – însă ca ele și cele aliate să aibă posibilitate să se deplaseze în mod liber în toate direcțiile. Guvernul trebuie să contribue la acestea pe cât îi stă în putere, prin toate mijloacele sale de comunicație, terestre, aeriene și navale.

Guvernul sovietic consideră nedrepte deciziile arbitrajului de la Viena și e gata să conducă operații comune cu Românii contra Ungurilor și Germanilor în scopul de a restitui României toată Transilvania sau cea mai mare parte a ei, sub rezerva confirmării la Conf(erința) Păcii.

Dacă România dorește să aibă, pentru („contactarea“?) U(niunii) S(ovietice), în afară de generalul care reprezintă chestiunile militare, și un reprezentant politic pentru chestiunile politice, Guv(ernul) sovietic nu face nici o obiecție.

1. Ministrul nostru din Stocholm explică că cerând lămuriri Min(istrului) sov(ietic) din St(ocholm) asupra acestei părți, acesta a spus: e vorba de posi(bilitatea) unei reluări a raporturilor diplomatice, în felul Italiei.

Știrbei adaugă la textul de mai sus, către Maniu: Dacă ai fost informat de termenii acestui armistițiu, în același timp cu Guvernul, este pentru că D(omni)a sa, în perfectă cunoștință de cauză și neavând în vedere decât interesele super(ioare) ale

României, să hotărâți cui îi incumbă sarcina executării lor, pentru a șterge nedreptatea de la Viena, pentru a salva independența și suveranitatea Teritoriului nostru, noi suntem chemați, în ciuda sentimentului profund al dreptății noastre, să ne supunem rațiunea cererilor forțelor superioare ale necesității.

Dar acest... (angajament ?) este solemn și cere colaborarea D(umneavoastră) și a tuturor celorlalți. Trebuie să cunoașteți că condițiile armistițiului sunt rezultatul unor ample discuții. Prompta lor acceptare ca bază are puterea de a îndulci aplicarea lor, pe când noi tergiversări, riscă să provoace retragerea ofertelor.

1. Din teleg(ama) Stocholm (din memorie).

1. Prima. O teleg(amă) dela Legația n(oastră)ă din Stocholm ca în acest sens. Ministrul nostru, chemat de Leg(ația) rusă din St(ocholm) [(nu de d(oam)na Colontai care se afla convalesc(ență) la o stațiune] s'a spus: Guv(ernul) rus presupune că Guv(ernul) rom(ân) e dispus să trateze condi(țiile) de armistițiu. Guvernul rus, în acest caz e dispus să le trateze cu actualul guv(ern) sau cu un guv(ern) Iuliu M(aniu) și Dinu Br(ătianu). Ministrul nostru a amintit că era și mai bine ca acest lucru să fi avut loc încă din Ianuar(ie) când acesta a făcut primele sondagii. Însărc(inatul) de af(aceri) rus (care ținea locul D(oam)nei C(olontai) a recunoscut acest lucru.

Ministrul nostru (Nanu) a telefonat guv(ernului), întrebând ce să facă. Acesta a răspuns: să ia cunoșt(ință) de condi(țiile) guv(ernului) rus.

2. A doua tel(egramă). Min(istrul) nostru s'a prezentat D(oam)nei Colontai care a spus: că s'a comunicat guv(ernului) rus care însă n'a trimis condi(țiile), că acestea sunt așteptate că îndată ce vor fi primite vor fi comunicate min(istrului) nostru.

D(oam)na Colontai – cu o atitudine deosebit de amabilă, a adăogat că e convinsă că aceste condiții vor fi din cele mai moderate deoarece Stalin ține să aibă raporturi de prietenie cu toate statele vecine. Nu este adevărat – a adăogat dânsa – că Rușii urmăresc să aibă guvernul lor de încredere sau un guv(ern) socialist în R(omânia). Este treaba R(omâniei) să-și facă guv(ernul) ei. Cu atât mai mult, nu e adev(ărat) cele ce s'au spus că vor să provoace revol(uție) în R(omânia). Stalin e prea cu experiență ca să nu știe că o revoluție sau izbucnește dela sine și de înafară cel mult dacă se poate capta sau dirija – sau nu izbucnește dela sine (nefiind condiții) – și atunci orice încercare de dinafară e menită să eșueze [aceasta era ideea, care în teleg(ramă) era în semnele citării].

3. A treia teleg(ramă), cuprindea condi(țiile) arm(istițiului) și ale Păcii (adaug eu) în felul în care s'au văzut și în cea a lui Știrbei. Era scrisă în franț(uzește) și în ce privește desarmarea era spus clar – ou-ou (adică sau să se predea unitățile de pe front – sau să întoarcă armele etc).

Erau adăogate și cuvinte de ale Min(istrului) nostru pe care nu mi le amintesc. Acestea, ca și introdu(erea), erau în românește. Textul a fost transmis în franț(uzește), așa cum i s'a comunicat.

4. O altă comunicare din St(ocholm) era în leg(ătură) cu Finlanda [“cu care noi ne ținem în contact”- adaogă M(ihai) A(ntonescu)]. Min(istrul) Fin(landei) din Stoc(holm) comunicase alui nostru că ei sunt informați că se poartă convorbiri între germ(ani) și ruși, în care caz s'ar simți liberi de germ(ani) și că Fin(lande) s'au cerut despăg(ubiri) de r(ăzboi) 2.600 milioane dolari ceea ce ar ech(ivala) cu 600 miliarde de lei.

III. Telegr(ama) din Ancara, de la englezi prin generalul atașat militar și Crețeanu [cu cond(i)țiile Arm(istițiului)].

IV. Telegr(amă) directă prin Cs. (Chastelain?) – aceasta nu vorbea de Transilvania și a fost prima care a sosit [chiar rezulta oarecum că rezerva: Trans(ilvania) „în total sau în cea mai mare parte” – era cerută de englezi].

V. Telegr(amă) dela G(enera)l Gheorghe din Berlin. Relata convorb(irea) lui cu un personagiu (nu-i rețin numele) dela Wilhelm Strasse după care rezulta că germ(anii) au comunicat englezilor că dacă nu-i lasă să detașeze un număr important de divizii depe frontul oc(cidental) ca să îndepărteze pe Ruși atunci să știe Englezii că nu ei au să intre întâi în Germania, ci Rușii.

Adică „șantajul” [zice M(ihai) A(ntonescu)] dacă ar fi că dacă nu vă înțelegeți cu noi, ne vom înțelege noi cu Rușii preferând să intre Rușii în Germ(ania), în Penins(ula) Balcanică etc.

Iar – zice M(ihai) A(ntonescu) – cum rezultă și din (telegramă), Germ(ania) ar fi tratând și cu R(usia).

Mi-a mai spus:

Min(istrul) am(erician) din Madrid – prieten al lui (...) – i-a comunicat prin o tel(egramă) dela sf(ârșitul) lui martie, că Stettinium va veni la Londra și vor sta să discute și cu un reprez(entant) al R(omâniei), cerându-i să trimită pe cineva la Lis(abona), de unde îl va trimite el la Londra. Tel(egramă) nu i-a fost prezentată de (...) de la Ex(terne) decât după 12 zile.

- Cum e posibil? (am întrebat eu mirat).

-Așa e. Dar am primit alta, acum că Stet(tinius) mai întârzie vr'o 10 zile și că nici acum nu e târziu. Îmi spune că și Mareșalul a vorbit lui M(anu) de Gafencu [la început Mareșalul ținea ca M(ihai) Ant(onescu) să lucreze singur, nu și cu Maniu].

Mă întreabă ce cred de Gafencu („cel mai indicat” - am zis eu).

Apoi în concluzii îmi spune că Guv(ernul) nu poate da un răspuns acum, direct – mai ales că:

-pe de o parte Germanii [Kill(inger)], asigură că în câteva zile va fi o situație schimbată prin ofensiva începută Lemberg-Tarnopol, care dacă reușește, ar prelungi situația(...) germană;

-iar pe de alta Rușii anunță că vor cuceri (...) în care caz situația e pierdută total p(entru) noi și capitularea vine dela sine. Dar că tratativele trebuiesc întreținute de Maniu printr'un om al lui. Ei se gândiseră la mine – dar el a înțeles că rolul și rostul meu politic e altul – și au renunțat.

[Eu: Nu accept, am spus și nici M(anu).]

[Viș(oianu) ar fi indicat să trateze la timpul oportun cu Rușii – nu la(...) (zicea M(ihai) A(ntonescu)). Să comunic lui M(anu):

-Criza Idem a fost în leg(ătură) și cu probl(ema) românească (recte Ardealul). Churchill i-a reproșat că n'a lămurit la timp cu Rușii intrarea în Rom(ânia) și chestiile politice în leg(ătură) cu asta.

Idem s'a sforțat și a obținut decl(arația) Molotov – care i'a salvat situația.

- Să comunice dacă poate înșt(iința) el pe Fab(ricius) sau guvernul printr'un trimis[M.(?) mi-a spus că a primit dela Guv(ern) cuvânt că nu poate pleca din Elveția].
- Să comunice dacă acceptă să dea răspuns R(omâniei) să o facă cât mai degrabă, găsind formulă care să nu (...).

xxx

Nu mi-a cerut părerea mea.

Se făcuse 9 ^¼ seara și era chemat cu telef(onul) de Mareșal, să meargă împreună la Znagov[unde dorm de când cu bombardamentul Buc(ureștiului)]. A continuat a-mi ceti și vorbi până la 9 ^¼.

I-am spus totuși în câteva cuvinte opinia mea:

-Satisfăcut că Rușii recunosc nedreptatea dela Viena și ar trebui fixat acest lucru.

-Condi(iile) nici nu sunt de respins în bloc, nici de acceptat în bloc (i-a plăcut formula).

- Condi(iile) armistițiului propriu-zis acceptabile, în alternativa că nu suntem obligați a întoarce armele contra aliatului de ieri ceea ce n'ar fi anevoie nici p(entru) cine cere nici p(entru) cine acceptă.

- Dar se vede că Rușii vor să rezolve (ca și cu Finlandezii) și Pacea. La Conf(erința) Păcii, dacă ar găsi cu cale să se mai prezinte, ar putea refuza să se discute chestiile rezolvate odată cu armistițiul, adică tot ce privește Rusia direct. Iar englezii și americanii ...acceptă. Nu cumva vor să se spele pe mâni ca Pilat (...) că la conf(erința) Păcii nu vor putea obliga pe Ruși la nimic? Nu cumva Rușii nici nu se gândesc să participe la o conf(erință) a unei Păci burgheze?

Iată reflecțiile cu care am plecat și pe care le-am rezumat și (...) Președ(intelui) M(ihai) A(ntonescu).

1. M(ihai) Ant(onescu) mi-a zis că după o inf(ormare) a lor, englezii susțin o rectific(are) a frontierei în fav(oarea) Ungariei ca și o câștigi și pe ea.

25 Aprilie.

Maniu trimisese o telegr(amă) prin care arăta că el e dispus a-și lua răspunderea unui Guv(ern) de arm(istițiu) în condițiile pe care le arătase prin Știrbeiu (le reamintea și complecta). La asta, St(irbei) i-a răspuns cu telegr(ama) ce anexez aici.

Maniu a trimis alaltă seară pe M(ihai) Popov(ici) chiar să ne-o arate – iar Lupu s'o arate ieri lui Dinu Br(ătianu) la Florica. Nu l-a găsit. Și azi – după nenorocirea cu moartea subită a lui C. Lupu în Leordeni, alaltă seară – am mers amândoi la Florica și am comentat-o în acord – că numai Guv(ernul) sau Regele (cu riscul arestării sale) ar putea-o face.

20 apr. Imediat la primirea mesagiurilor Dv. Număr 29,30,34,35,36 am luat contact cu reprezentanții națiunilor unite. Ei nu acceptă aceste mesagiuri ca un răspuns la condițiunile de armistițiu hotărâte de sovietici, cu aprobarea lor. Aceste condițiuni v-au fost comunicate în mesagiul meu no. 9 în 6 părți. Ele au un caracter ultimativ și cer un răspuns precis de acceptare sau refuz.

De asemenea aliații văd în ele un energetic apel de a ne alătura lor în ajunul unor mari evenimente. Operațiuni militare de mare anvergură sunt în pregătire. Ele se vor declanșa la ora hotărâtă și vor fi conduse fără milă, brusc, indiferent de atitudinea noastră. Rog răspundeți urgent dacă să luăm parte la ele până încă este vreme, sau să suferim lovitura cu toate consecințele înfrângerii.

Situația nu este tragică, indiferent care este hotărârea sau nehotărârea noastră și implică sacrificii, suferință și(...). Să impune să alegem aceia ce ne va asigura, cu maximum de garanții, libertatea și independența noastră. Aliații știu că alegerea D(umnea)voastră este (...). Ei doresc să vă ajute, dar vă cere să acționați. Tergiversările ne-au costat deja pierderi grele în oameni. Ele antrenează acum la retragerea condițiilor de armistițiu. Sfârșit. (Telegrama lui Stirbei, copiată de Ion Mihalache – n. n. O.L. Șovan).

An Unpublished document – Ion Mihalache's Memories (Summary)

The authors have edited a few chapters from Ion Mihalache's *unpublished Memories*, referring to a different political events: Crown Council, Diktat of Vienna, loss of N.E. Transylvania (August, 1940) audience of Marshal Ion Antonescu (April, 12, 1944), meeting with Mihai Antonescu (April, 18, 1944).